

УДК 330.34:332.1(477.41)

Слюсар С. Т.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОГНОЗУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ КИЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

Досліджено форми та принципи сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи. Запропоновано процедуру формування сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи сільських територій приміської зони. Здійснено розрахунок рівня кластеризації для досліджуваних соціально-економічних систем територій. Обґрунтовано сценарій організаційно-економічного розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону.

Ключові слова: сільська територія, розвиток, приміська зона, регіон, кластер, система.

Постановка проблеми. Сільські території приміської зони належать до соціально-економічних систем, макроскопічні властивості яких можуть бути описані через взаємодію і конкуренцію параметрів внутрішнього та зовнішнього порядку, що втілюється у сприйнятливості цих системи до змін і можуть бути оцінені через ступінь їхньої стійкості/нестійкості. Сукупність станів параметрів цих систем за деякий період часу транспортується через параметри стійкості/нестійкості у так званий сумарний динамічний портрет соціально-економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних вітчизняних наукових дослідженнях проблеми з освоєння приміської зони розглянуто досить широко, зокрема у працях таких учених, як Г. Денисик, О. Дмитрук, І. Круглов, Ю. Яцентюк та ін. Окремі аспекти аналізу, оцінки та прогнозування рівня організаційно-економічного розвитку сільських територій приміських зон розглядають також О. Бабчинська, О. Бейдик, Й. Гілецький, О. Любіцева та ін. Однак дослідження у цьому напрямі потребують поглиблення та додаткового теоретико-методологічного обґрунтування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У формуванні сукупного сільсько-господарського продукту найбільша питома вага припадає на фермерські господарства (ФГ) і сільськогосподарські організації, що говорить про близькість структури виробництва до оптимальної з погляду перспективного розвитку галузі. Монокультурний характер використання земель приміських територій цієї групи примушує більшість з сільськогосподарських виробників займатися вузько спеціалізованими видами діяльності, що породжує серйозні проблеми, а саме серйозну загрозу для сільськогосподарських виробників усіх форм власності представляють проблеми коливання закупівельних цін і кон'юнктури цін на світовому ринку, зберігання та реалізації виробленої продукції тощо.

Мета статті. Головною метою роботи є прогнозування організаційно-економічного розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону.

Виклад основного матеріалу. Побудова сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи базується на використанні процедур і методів оцінки рівня нестійкості з використанням певних методологічних принципів:

- принципу нерозривності об'єктивного і суб'єктивного, який дозволяє з'ясувати об'єктивні і суб'єктивні (зовнішні та внутрішні) складові системи як нерозривного цілого і неможливості розглядання окремо від одного;
- принципу цілісності досліджуваного об'єкту як складно формалізованої системи;

- принципу значимості масштабу часу, який полягає у невизначеності інтерпретації отриманих результатів в залежності від обраного масштабу часу: при невеликому інтервалі часу нестійкість може бути вважана як загасаюча тенденція, при великому – як поступове або повільне зростання.

Запропонована процедура формування сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи сільських територій приміської зони полягає у такому:

Етап 1. Визначення меж соціально-економічних систем: в силу їх розмитості необхідно або застосування суб'єктивного вибору, або застосування економіко-математичного апарату.

Етап 2. Вибір тимчасового інтервалу і періодичності відстеження стану параметрів соціально-економічної системи. Від цього вибору залежать форма побудованого портрету та інтерпретація отриманих чисельних результатів. Даний вибір може бути повністю об'єктивним, але при цьому завжди є ризик або не впізнати можливі «точки зростання» або упустити локальні «режими із загостренням». Даний ризик може бути значно знижений за допомогою залучення суб'єктивної оцінки можливості і місця існування таких режимів для досліджуваних соціально-економічних систем.

Етап 3. Вибір основи для розбиття соціально-економічної системи на складові. Виходячи з діалектичного принципу цілісності явищ, будь-яка соціально-економічна система може бути представлена через свої складові нескінченною кількістю способів. Вибір основи і глибини розбиття залежить від характеру соціально-економічних процесів, можливих трендів зростання та розвитку системи [1, с. 184].

Етап 4. Визначення масштабу і характеру зв'язків між окремими складовими та компонентами соціально-економічної системи. Вони мають об'єктивні обмеження за релевантністю, можливістю ідентифікації, здійсненням моніторингу і ступенем значущості.

Етап 5. Ітераційне застосування методів оцінки станів параметрів соціально-економічних систем територій приміської зони, формування їхнього сумарного диференційованого динамічного портрету на вибраному масштабі часу і побудові на цей підставі прогнозу сценаріїв розвитку соціально-економічних систем територій приміської зони.

Для повного опанування запропонованого теоретико-методичного підходу необхідно виконати етапи 4-5. Так, на четвертому етапі визначення масштабу і характеру зв'язків між окремими складовими та компонентами соціально-економічної системи пропонується здійснювати методами

дискримінантного аналізу за допомогою пакету прикладних програм STATISTICA10 (рис. 1.1).

Результати проведеного дискримінантного аналізу (рис. 1.1) трактуються таким чином: зв'язки між складовими та компонентами кожної з соціально-економічних систем сільських територій приміської зони Київського регіону відображаються відповідними функціями; стовпчики матриці – це дискримінантні функції кластерів № 1÷7, параметр «р» – ступінь похибки (від 0,0417 до 0,2500); рядки матриці – коефіцієнти впливу показників П1÷П9 на величину кожної з функцій; параметр «Intercept» відображає ступінь впливу на загальну величину рівня розвитку окремої території неврахованих (прихованих) факторів. Тобто масштаб і характер зв'язків між окремими складовими та компонентами соціально-економічних систем та рівня розвитку приміської території за результатами уточненої кластеризації описуються такими функціями (табл. 1.1).

Умовою функціональної ідентифікації рівня розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону є виконання такого рівняння: досліджуваний об'єкт належить до того кластера (і, відповідно, рівня розвитку та певного сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи в залежності від фази її життя/етапу функціонування), у якому розрахункове значення дискримінантної функції максимальна: $F_i = \max\{Fn\}$.

Наступним (п'ятим) етапом запропонованої процедури формування сумарного динамічного портрету соціально-економічної системи сільських територій приміської зони є подальше ітераційне застосування методів оцінки станів параметрів систем: фази стійкості; наростаючої нестійкості; загасаючої нестійкості; біфуркації. Для цього пропонується використання наступного методу оцінки станів параметрів: усі отримані у результаті розрахунків за табл. 1.1 значень дискримінантних функцій розділені на відповідні 4 градації, причому відстеження таких станів є диференційованим відображенням їхньої динаміки. Для оцінки рівня кластеризації зв'язків використана формула відносної інформаційної ентропії Шенона, яка дозволяє виміряти рівень неоднорідності значень складових:

$$H_o = \sum \left(\frac{F_i}{n} \times \log \left(\frac{F_i}{n} \right) \right) / \log(1/k), \quad (1.1)$$

де F_i – значення членів числового ряду (величина дискримінантної функції i -го кластера); n дорівнює сумі всіх F_i ; підсумовування здійснюється по i від 1 до k ; k дорівнює кількості членів ряду (отриманих кластерів).

Для розрахунку рівня узгодженості оцінки станів системи застосований метод рангової кореляції Спірмена, який визначає фактичну ступінь паралелізму між двома числовими рядами досліджуваних значень дискримінантних функцій, де

нал*
 eral Discriminant Analysis Models (GDA)
 General Discriminant Analysis (GDA) M
 Classification Functions for кластер

Effect	Classification Functions for кластер (Вихданкл) Sigma-restricted parameterization						
	1 p=.0417	2 p=.0833	3 p=.2083	4 p=.0417	5 p=.1667	6 p=.2083	7 p=.2500
Intercept	-1427,16	-469,492	-250,514	-5526,48	-198,115	-75,6308	-43,7341
"П1"	0,02	0,010	0,007	0,04	0,006	0,0034	0,0024
"П2"	-0,76	-0,368	-0,170	-1,40	-0,142	0,0856	0,0063
"П3"	0,03	0,018	0,015	0,06	0,015	0,0139	0,0086
"П4"	0,22	0,126	0,098	0,39	0,090	0,0438	0,0359
"П5"	-1,29	-0,786	-0,570	-2,54	-0,541	-0,3479	-0,1577
"П6"	1,51	0,906	0,665	2,92	0,642	0,4092	0,3104
"П7"	-1,60	-0,919	-0,654	-3,09	-0,600	-0,3312	-0,2865
"П8"	2,27	1,203	1,116	4,24	0,986	0,6132	0,4305
"П9"	9,89	5,890	4,178	18,30	3,890	2,0487	1,7329

Рис. 1.1. Класифікаційні функції належності сільських територій приміської зони Київського регіону до уточненого складу кластерів (лістинг програми STATISTICA10)

Розраховано автором

Таблиця 1.1

Функціональна ідентифікація рівня розвитку уточненого складу кластерів сільських територій приміської зони Київського регіону

Кластер	Дискримінантна функція	Умовні позначки показників	Умова ідентифікації
1	$F_1 = -1427,16 + 0,02П_1 - 0,76П_2 + 0,03П_3 + 0,22П_4 - 1,29П_5 + 1,51П_6 - 1,6П_7 + 2,27П_8 + 9,89П_9$	П ₁ – чисельність населення; П ₂ – площа (км ²); П ₃ – щільність населення (ос./км ²); П ₄ – кількість підприємств; П ₅ – кількість сільськогосподарських підприємств; П ₆ – відстань до обл./район. Центру; П ₇ – кількість рекреаційних / туристичних підприємств; П ₈ – кількість медичних закладів; П ₉ – кількість освітніх закладів	$F_1 = \max\{Fn\}$
2	$F_2 = -469,49 + 0,01П_1 - 0,368П_2 + 0,018П_3 + 0,126П_4 - 0,786П_5 + 0,906П_6 - 0,919П_7 + 1,203П_8 + 5,89П_9$		$F_2 = \max\{Fn\}$
3	$F_3 = -250,514 + 0,007П_1 - 0,17П_2 + 0,015П_3 + 0,098П_4 - 0,57П_5 + 0,665П_6 - 0,654П_7 + 1,116П_8 + 4,178П_9$		$F_3 = \max\{Fn\}$
4	$F_4 = -5526,48 + 0,04П_1 - 1,4П_2 + 0,06П_3 + 0,39П_4 - 2,54П_5 + 2,92П_6 - 3,09П_7 + 4,24П_8 + 18,3П_9$		$F_4 = \max\{Fn\}$
5	$F_5 = -198,115 + 0,006П_1 - 0,142П_2 + 0,015П_3 + 0,09П_4 - 0,541П_5 + 0,642П_6 - 0,6П_7 + 0,986П_8 + 3,89П_9$		$F_5 = \max\{Fn\}$
6	$F_6 = -75,6308 + 0,0034П_1 + 0,086П_2 + 0,0139П_3 + 0,0438П_4 - 0,3479П_5 + 0,4092П_6 - 0,3312П_7 + 0,6132П_8 + 2,0487П_9$		$F_6 = \max\{Fn\}$
7	$F_7 = -43,7341 + 0,0024П_1 + 0,0063П_2 + 0,00856П_3 + 0,0359П_4 - 0,1577П_5 + 0,3104П_6 - 0,2865П_7 + 0,4305П_8 + 1,7329П_9$		$F_7 = \max\{Fn\}$

дається оцінка тісноти встановленого зв'язку за допомогою коефіцієнту:

$$R = 1 - 6(\sum d^2) / (n(n^2 - 1)), \quad (1.2)$$

де $\sum d^2$ – сума квадратів різниць рангів, а n – число парних спостережень.

Пропонований підхід є досить універсальним, тобто може бути використаним до оцінки станів параметрів і складових будь-якої соціально-економічної системи. З іншого боку, специфіка попередніх процедур (у нашому випадку два етапи кластеризації) накладає особливості конкретної соціально-економічної системи.

Підсумком досліджень, виконаних відповідно до запропонованого теоретико-методичного підходу, є формування сумарного динамічного портрету параметрів та складових соціально-економічних систем територій приміської зони (рис. 1.2). Областю значень ступеня нестійкості є інтервал від 0 до 12 (вісь ординат). По осі абсцис відкладені інтервали вірогідності настання у соціально-економічній системі певного стану. Аналіз був виконаний за допомогою пакету прикладних програм STATISTICA10 вкладки «Sequence, association and link analysis».

Як свідчать дані рис. 1.2, періоди 1, 2, 3, 11 і 12 характеризуються формою портрету, відповідного стійкості системи. У ці періоди соціально-економічні системи, які потрапили до цього інтервалу, не сприйнятливі до змін, самостійно блокують будь-які внутрішні і зовнішні спроби змінити себе (у нашому випадку це кластери 1, 2). Періоди 4, 5, 6 і 7 характеризуються формою, що відповідає розвитку нестійкості системи, а значить і зростанням її сприйнятливості до змін. Але дана сприйнятливість є «безтрендовою», система реагує як на корисні, з точки зору спрямованості соціально-економічного процесу, так і на негативні зміни.

Періоди 8, 9 і 10 характеризуються загасанням нестійкості, а значить і сприйнятливості до змін. У дані періоди система ще сприйнятлива до змін, але тільки тим, які збігаються з образом нового (майбутнього) стійкого стану. Варто окремо наголосити, що зміна режиму «наростаюча нестійкість» на «загасаюча нестійкість» не означає автоматичного переходу системи до нового стійкого стану – система може просто «скотитися» до попереднього стагнаційного стану, тобто взагалі не зазнати ніяких змін. Факт проходження саме біфуркації необхідно досліджувати і оцінювати окремо.

Таким чином, побудований сумарний динамічний портрет соціально-економічних систем дозволяє перейти до обґрунтування сценарію організаційно-економічного розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону для кожного із отриманих кластерів.

В основу прогнозування основних показників розвитку економіки сільських територій для приміських територій Славутича, Березані, Ржищів, Кагарлика, Узина, Українки, Яготина покладені проведені вище аналіз сучасного стану та особливостей географічного та економічного становища. Беручи до уваги велику кількість факторів, що впливають на розвиток і розміщення економіки, ступінь стійкості системи (її інерційності), для цієї групи приміських територій пропонується інерційний варіант прогнозу перспективного розвитку економічної системи.

Такий прогноз базується на пролонгованих тенденціях, закладених протягом останніх 10 років. Так, спад у сільськогосподарському виробництві приміських територій цієї групи спостерігався тільки у 2008 році. При цьому вже у 2015 році обсяг виробленої сільськогосподарської продук-

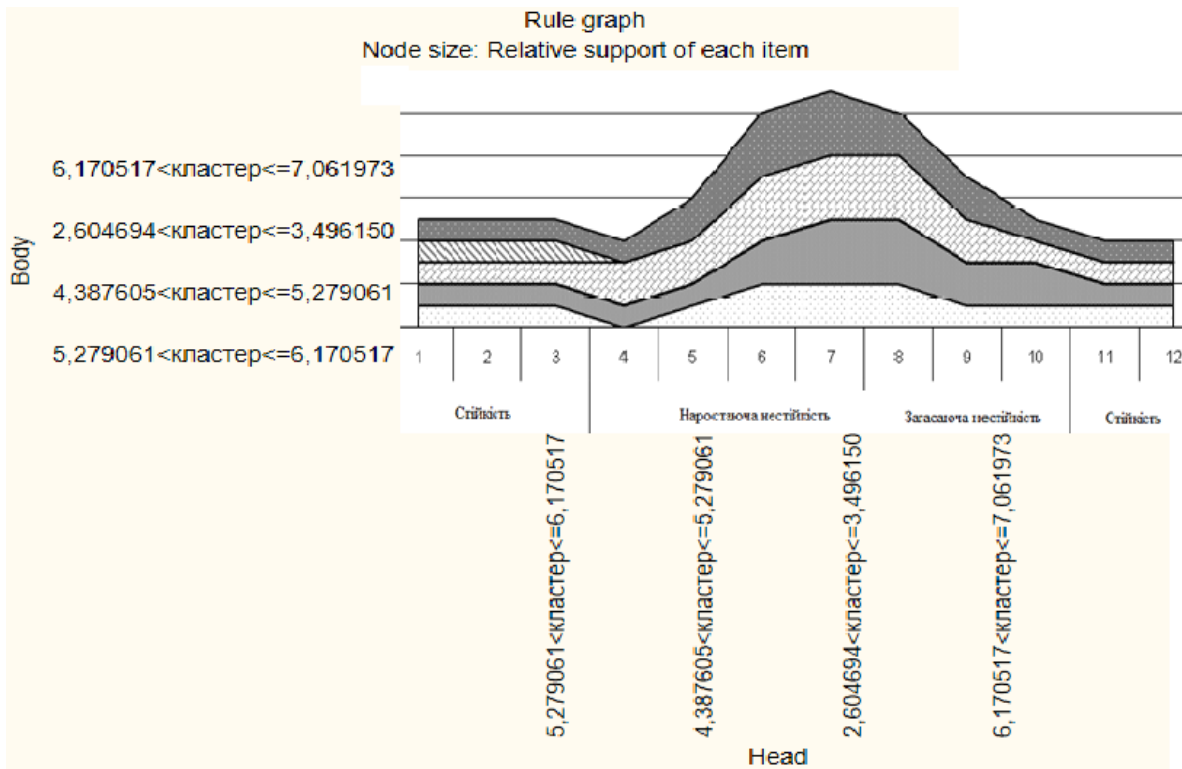

Рис. 1.2. Сумарний динамічний портрет соціально-економічних систем сільських територій приміської зони Київського регіону (лістинг програми STATISTICA10)

Побудовано автором

ції зріс щодо попереднього періоду у 1,1 рази, що особливо чітко спостерігається по основному для даного регіону виду сільськогосподарської продукції – зерну (рис. 1.3).

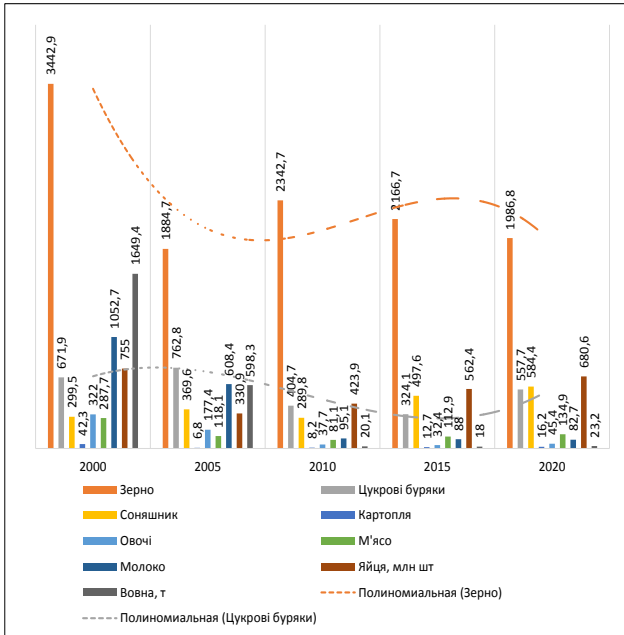

Рис. 1.3. Інерційний варіант прогнозу виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах приміських територій Славутича (4 кластер) та приміських територій 5-го кластера: Березані, Ржищів, Кагарлика, Узина, Українки, Яготина

Побудовано автором

Тваринництво приміських територій цієї групи за вартістю виробленої продукції значно поступається рослинництву, але грає дуже важливу роль у розвитку сільського господарства цих територій та їхньої економічної стабільності. Тут представлені всі основні види галузі: скотарство, свинарство, вівчарство і птахівництво. Динаміка поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин за останні десятиліття зазнала дуже

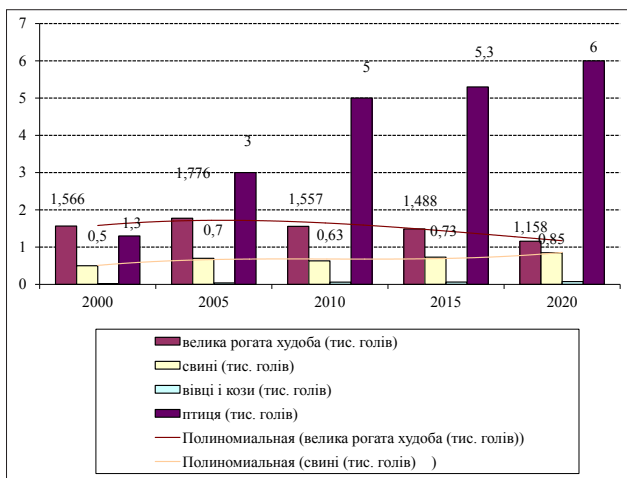

Рис. 1.4. Інерційний варіант прогнозу динаміки поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин приміських територій Славутича (4 кластер) та приміських територій 5-го кластера: Березані, Ржищів, Кагарлика, Узина, Українки, Яготина

Побудовано автором

серйозних змін. На початковому етапі (з 2000–2005 рр.) переходу на шлях ринкових відносин відбулося катастрофічне зменшення практично всіх видів сільськогосподарських тварин. При цьому останні роки (з 2005 по 2010 рр.) характеризуються їх зростанням, особливо в птахівництві та свинарстві, у виробництві великої рогатої худоби у 2020 році прогнозується подальше зниження показників порівняно з 2005 роком (на 22,2%), лінії прогнозного тренду цих показників наведено на рисунку 1.4.

За даними рисунка 1.4, за період з 2010 по 2014 рр. поголів'я свиней зросло на 15,8%, при цьому присутні значні коливання в зміні їх чисельності, які мають істотну кореляцію (збігаються на 88%) зі змінами в чисельності великої рогатої худоби, що, ймовірно, пов'язано з недостатньою кормовою базою у цих напрямках тваринництва. Водночас більш масштабно зросло поголів'я скоростиглих видів сільськогосподарських тварин – птиці (практично у 3 рази) і за прогнозом цей тренд залишиться на тому ж самому рівні. Поголів'я вівець і кіз хоча і зросло більш ніж у 3 рази, проте все одно залишається незначним. Починаючи з 2005 року, за усіма видами тваринництва збільшилася питома вага сільськогосподарських підприємств, разом з тим вівчарство фактично припинило функціонування в даній категорії господарств.

Структура промислового виробництва при інерційному сценарії розвитку не зазнає істотних зрушень у бік її оптимізації та впровадження інноваційних технологій переробки сільськогосподарської продукції – тому, за прогнозом, до 2020 р. домінуюче положення на цих територіях буде займати діяльність щодо подальшого розвитку переробних виробництв (рис. 1.5).

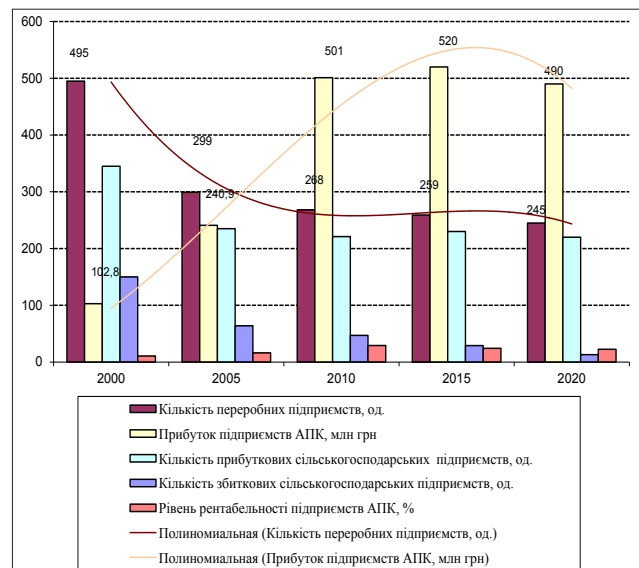

Рис. 1.5. Інерційний/оптимізаційний варіанти прогнозу розвитку АПК приміських територій Білої Церкви (1 кластер), Броварів (2 кластер), Бучі, Василькова, Боярки, Вишневого (4 території 4-го кластера)

Побудовано автором

За даними прогнозу (рис. 1.5), основним напрямом стабілізації розвитку АПК приміських територій Білої Церкви (1 кластер), Броварів (2 кластер), Бучі, Василькова, Боярки, Вишневого (4 території 4-го кластера) має бути перехід до інтеграційних

форм організації агропромислового виробництва, які в комплексі поєднують в єдиний комплекс послідовний виробничий ланцюг: виробництво – заготівля – транспортування – зберігання – переробка – реалізація готового продукту. Такий виробничо-фінансовий механізм забезпечить не тільки підвищення ефективності діяльності інтегрованих підприємств, а й усієї соціально-економічної системи приміських територій цієї групи.

При виборі цього шляху розвитку є можливість перейти від інерційного до оптимізаційного сценарію, для реалізації якого необхідно розробити особливий механізм розрахунку взаємодії між окремими суб'єктами (сільськогосподарськими, переробними та логістичними підприємствами) з метою створення інтегрованих структур у вигляді промислово-торгового кластеру з переробки і збуту продукції сільськогосподарського призначення.

За даними проведеного аналізу, розвиток рекреаційного напрямку є більш доцільним для приміських територій: Ірпеня, Обухова, Переяслав-Хмельницького, Вишгорода (4 кластер); Богуслава, Миронівки, Сквири, Таращі, Тетіїва (5 кластер). Інерційний/базовий варіанти прогнозу розвитку рекреаційного напрямку приміських територій цієї групи наведений на рисунку 1.6.

Для реалізації цього сценарію основним стратегічним напрямком має бути ефективне використання наявного унікального природно-кліматичного потенціалу зростання у таких секторах економіки, як сільське господарство, туризм, рекреація, які забезпечують збалансованість зростання, диверсифікацію економіки, розвиток територій та соціальні функції. Тому основним стратегічним напрямком, провідним до досягнення даної мети, є розвиток у приміських сільських територіях туристичних та рекреаційних підприємств, підприємств сучасної переробної та харчової промисловості.

Висновки і пропозиції. Дослідження отриманого сумарного диференційованого динамічного портрету на обраному масштабі часу соціально-економічних систем територій приміської зони

Список літератури:

1. Терещенко В.К. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навчальний посібник / В.К. Терещенко, Н.В. Морозюк // За ред. В.К. Терещенка. – Київ-Ніжин, 2011. – 184 с.

Слюсар С. Т.

Національний університет біоресурсів и природопольовання України

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ ПРИГОРОДНОЙ ЗОНЫ КИЕВСКОГО РЕГИОНА

Резюме

Исследованы формы и принципы суммарного динамического портрета социально-экономической системы. Предложена процедура формирования суммарного динамического портрета социально-экономической системы сельских территорий пригородной зоны. Произведен расчет уровня кластеризации для исследуемых социально-экономических систем территорий. Обоснован сценарий организационно-экономического развития сельских территорий пригородной зоны Киевского региона.

Ключевые слова: сельская территория, развитие, пригородная зона, регион, кластер, система.

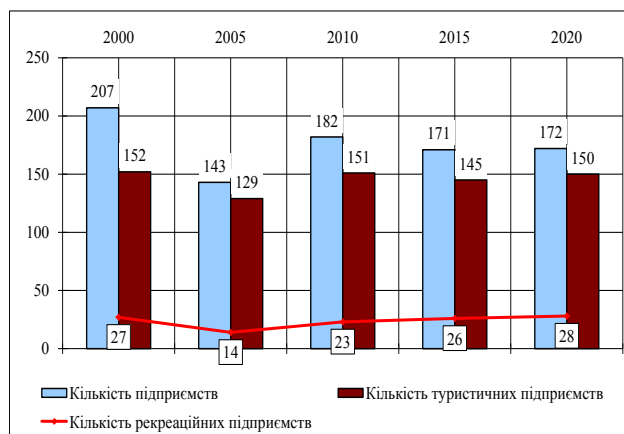

Рис. 1.6. Інерційний/базовий варіанти прогнозу розвитку рекреаційного напрямку приміських територій: Ірпеня, Обухова, Переяслав-Хмельницького, Вишгорода (4 кластер); Богуслава, Миронівки, Сквири, Таращі, Тетіїва (5 кластер)

Побудовано автором

доводить, що нестійкість в даних системах транспортувалася тільки через параметр порядку «рівень кластеризації», має зручну для аналізу область значень, оцінка рівня стійкості/нестійкості здійснювалася за шкалою від 0 до 3.

Отримання соціально-економічних вигід від розвитку туризму та рекреації на рівні окремих приміських територій вимагає значних капіталовкладень, але туристсько-рекреаційна інфраструктура здатна в досить короткі терміни почати приносити реальні доходи в міський бюджет. Їх складають прямі доходи від функціонування туристсько-рекреаційних підприємств, податкові надходження від компаній, що обслуговують туризм. Окрім того, на певному етапі до сфери обслуговування туристів включаються все нові галузі господарства – забезпечення відпочиваючих продуктами харчування, транспортними послугами, сувенірною продукцією тощо.

Slyusar S. T.

National University of Bioresources and Environmental Management of Ukraine

FORECASTING OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL TERRITORIES OF THE RESIDENTIAL SUBURB OF THE KIEV REGION**Summary**

Forms and the principles of a total dynamic portrait of social and economic system are investigated. The offered procedure of formation of a total dynamic portrait of social and economic system of rural territories of a residential suburb. Calculation of level of a clustering for the studied social and economic systems of territories is made. Reasonably scenario of organizational and economic development of rural territories of a residential suburb of the Kiev region.

Keywords: rural territory, development, residential suburb, region, cluster, system.

УДК 332.055.3

Тибінка І. Я.

Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України

ЕНДОГЕННІ ТА ЕКЗОГЕННІ ФАКТОРИ ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНОЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Визначено сутність та досліджено особливості розвитку процесів диференціації економічного і соціального розвитку на внутрішньорегіональному рівні в Україні. З'ясовано основні внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на напрям цих процесів. Доведено необхідність вироблення механізмів зниження внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації.

Ключові слова: регіон, соціально-економічна диференціація екзогенні та ендегенні фактори, внутрішньорегіональний рівень, регіональний розвиток.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Посилення внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації проявляється як у позитивних ендегенних процесах (концентрація економічної діяльності, створення «полюсів розвитку» тощо), так і в негативних тенденціях демографічного розвитку, соціальної напруженості в суспільстві, в низькому рівні життя населення, що обумовлено глобалізацією економіки і перерозподілом ресурсних ринків. Тому оцінка внутрішньорегіональної диференціації як чинника саморозвитку регіонів та територіальних громад, що передбачає виявлення причин деструктивних процесів, визначення рівня конкурентоспроможності економіки та якості життя населення адміністративно-територіальних утворень регіону, нині є актуальною.

Питання встановлення основних факторів внутрішньорегіональної диференціації і вироблення стратегії подолання надмірних проявів соціально-економічних асиметрій виходячи з нової парадигми місцевого економічного розвитку в умовах децентралізації влади є вкрай важливими та затребуваними сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Постулатом сучасної регіональної науки є дослідження просторової нерівномірності та асиметрії в якості однієї із закономірностей розвитку економіки світового, національного чи регіонального рівня, яка властива будь-якій соціально-економічній системі. Нерівномірне розміщення по території країни чи регіону різноманітних галузей господарства і видів економічної діяльності є засадничою властивістю будь-якого організованого економіч-

ного простору, наслідком територіального поділу праці, концентрації та спеціалізації виробництва, посилення процесів урбанізації, розселення тощо. Окрім цього, саме поляризований розвиток розглядається нині найоптимальнішим для сучасного етапу еволюції економічного простору.

У сучасній економічній літературі існують різні підходи, що пояснюють причини диференціації на міжрегіональному та внутрішньорегіональному рівнях. Серед них – неокласичні теорії, теорії кумулятивного зростання, теорія експортної бази, інституційні теорії, теорії нової географії тощо.

Поряд з цим з позицій наукового аналізу внутрішньорегіональна соціально-економічна диференціація повинна розглядатися не тільки як результат попереднього розвитку, але і як безперервний процес, об'єктивно обумовлений низкою внутрішніх причин і впливом комплексу зовнішніх факторів регіонального розвитку.

Метою статті є з'ясування основних екзогенних та ендегенних факторів соціально-економічної диференціації на внутрішньорегіональному рівні, що дасть змогу розробити механізми регулювання внутрішньорегіональних територіальних диспропорцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження основних характеристик явища внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації та підходів до його трактування дає змогу розглядати внутрішньорегіональну диференціацію як об'єктивний стан неоднорідності економічного простору регіону, що проявляється у нерівномірності соціально-економічного розвитку його структурних елементів. Об'єктивність існування диференціації окремих